

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वर प्रसाद खतिवडा
माननीय न्यायाधीश डा.श्री कुमार चुडाल
फैसला

०६९-CI-१०५५

मुद्दा: जग्गा खिचोला घर भत्काई हटाई चलन।

जिल्ला बारा, गा.वि.स. सिंहोर्वा वडा नं. ८ बस्ने माया महारा चमार	१
ऐ. ऐ. बस्ने दया महारा चमार	१
ऐ.ऐ. बस्ने बिरबहादुर महारा चमार	१
ऐ. ऐ. बस्ने विश्वनाथ महारा चमार	१
ऐ. ऐ. बस्ने मनोज महारा चमार	१
ऐ. ऐ. बस्ने लखन महारा चमार	१
ऐ. ऐ. बस्ने मिश्री महारा चमार	१
ऐ. ऐ. बस्ने भागिरथ साह कानु	१
ऐ. ऐ. बस्ने चन्द्रेश्वर साह कानु	१

पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

जिल्ला बारा, गा.वि.स. सिंहोर्वा वडा नं. ६ बस्ने गोपाल प्रसाद यादव .....

प्रत्यर्थी
वादी

शुरू तहमा फैसला गर्ने:- माननीय न्यायाधीश श्री विनोदमोहन आचार्य
बारा जिल्ला अदालत

फैसला मिति:- २०६७।११।९

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:- माननीय न्यायाधीश श्री बमकुमार श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री शारङ्गा सुवेदी
पुनरावेदन अदालत हेटौँडा

फैसला मिति:- २०६९।८।२४

साविक न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१)(ग) बमोजिम यस अदालतमा पुनरावेदनको रोहमा दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार रहेको छ:-

तथ्यगत व्यहोरा:

१. जनक महाराको नाउँमा नापी नक्सा भएको जिल्ला बारा, गा.वि.स. सिंहोर्वा वडा नं. ८ कि.नं. १ को ज.वि. ०-१-१५ ऐलानी पोत नलाग्ने मिन्ही जग्गामा जनक महाराले नै फुसको घर बनाई भोग गरिआउनु भएकोमा सो जग्गामा रहेको फुसको घर समेत २०३० सालमा घरसारमा मेरो पिता शिवु राउत अहिरलाई जनक महाराले विक्री व्यवहार गरी दिनु भएको। मेरो पिता शिवु राउतले सो घर र जग्गा मिति २०६५।५।१ मा मलाई हालैको बकसपत्र लेखि दिनु भएकोले मैले उक्त घर जग्गा भोगचलन गरिआएको छु। मिति २०६५।१२।१५ गते विहान ८ बजेको समयमा विपक्षीहरु माया महारा, दया महारा, लखन महारा र वीरबहादुर महाराले उक्त घर जग्गाको पूर्व तर्फबाट ज.वि. ०-०-५ च्यापी आफ्नो कि.नं. २ को जग्गामा मिसाई फुसको नयाँ घर बनाई खिचोला गरेका, विपक्षी विश्वनाथ र मनोज महाराले मेरो उक्त घर जग्गाको दक्षिण तर्फबाट ज.वि. ०-०-२ च्यापी आफ्नो कब्जामा पारी फुसको घर समेत बनाई खिचोला गरेका र विपक्षी मिश्री महाराले मेरो उक्त घर जग्गाको पश्चिम दक्षिण तर्फबाट ज.वि. ०-०-२ च्यापी आफ्नो कब्जामा लिई फुसको घर बनाई र विपक्षी भागरिथ साह र चन्द्रेश्वर साह समेतले मेरो उक्त घर जग्गाको पश्चिम तर्फबाट ज.वि. ०-०-२ च्यापी आफ्नो कब्जामा लिई फुसको घर बनाई टंटा खिचोला गरेकोले उपरोक्त लेखिए बमोजिम मेरो जम्मा ज.वि. ०-०-११ बाट विपक्षीहरुको खिचोला छोडाई घरहरु भत्काई हटाई चलन चलाई पाउँ भन्ने व्यहोराको फिरादपत्र।
२. वादीको जग्गा हामीले खिचोला गरेका छैनौं। आफ्नो कि.नं. २ को जग्गामा घर बनाई बसोबास गरी आएका छौं। जनक महाराको नाउँमा नाप नक्सा भएको जग्गा जनक महाराको छोरी नातीले भोगचलन गरिआएको हुँदा विपक्षीको हकै नभएको जग्गालाई पक्की दायर भएको फिराद हकदैयाविहिन हुँदा खारेज गरी पाउँ भन्ने प्रतिवादी माया महारा चमार, लखन महारा चमार, विरबहादुर महारा चमार र दया महारा चमारको प्रतिउत्तरपत्र।
३. वादीको जग्गा हामीले खिचोला गरेका छैनौं। आफ्नो कि.नं. २ को जग्गामा घर बनाई बसोबास गरी आएका छौं। जनक महाराको नाउँमा नापनक्सा भएको जग्गा जनक महाराको छोरी नातीले भोगचलन गरि आएको हुँदा विपक्षीको हकै नभएको

जग्गालाई पक्री दायर भएको फिराद हकदैयाविहिन हुँदा खारेज गरी पाउँ भन्ने प्रतिवादी विश्वनाथ महारा चमार, मनोज महारा, मिश्री महारा, भागिरथ साह र चन्द्रेश्वर साह कानूको प्रतिउत्तरपत्र।

४. वादी पक्षका साक्षी रामायण पासवान एवं प्रतिवादी पक्षका साक्षी विरेन्द्र राम र देवनारायण पासवानले गरेको बकपत्र मिसिल सामेल रहेको।
५. मिति २०६७/५/३० मा भएको नाप नक्सा मुचुल्का मिसिल संलग्न रहेको।
६. लगाउको दे.नं. ११६०, ११६१ को लिखत बदर मुद्दाहरूमा वादीको दावी नपुग्ने गरी ठहर इन्साफ भएको आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा फिराद दावी नपुग्ने ठहर्छ भन्ने बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७/११/९ मा भएको फैसला।
७. दे.नं. ११६० र ११६१ का मुद्दामा लिईएको पुनरावेदन जिकिरलाई आधार मानी शुरू फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा उल्टि गरी वादी दावी बमोजिम न्याय पाउँ भन्ने वादीले पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा दायर गरेको पुनरावेदनपत्र।
८. लगाउको ०६७-DP ०९८८ को राजिनामा लिखत बदर मुद्दामा प्रत्यर्थी झिकाउने आदेश भएको र सो मुद्दासँग अन्तरप्रभावी भएकोले यसमा पनि मुलुकी ऐन, अ.व. २०२ नं. र पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाई पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०६८/५/३० को आदेश।
९. हामीले विपक्षीको हकभोगको जग्गामा खिचोला गरेको छैन। विपक्षीको पुनरावेदन व्यहोरा झुट्टा हो भन्ने प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरूको लिखित प्रतिवाद।
१०. वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्‍याई शुरू बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७/११/९ मा भएको फैसला उल्टी भै विवादको न.नं. ८, ९, १० को ज.वि. ०-०-३-१० मध्ये वादी दावीको हदसम्म पश्चिमतर्फ ज.वि. ०-०-२ प्रतिवादी मध्येका भागिरथ साह कानू र चन्द्रेश्वर साह कानूको खिचोला मेटाई प्रतिवादीहरूको घर हटाई वादीले चलन लिन पाउने, विवादको न.नं. ११ र १२ को ज.वि. ०-०-४-१२.१/४ मध्ये वादी दावीको हदसम्म ज.वि. ०-०-२ पश्चिम दक्षिणतर्फ प्रतिवादी मिश्री महाराले गरेको खिचोला मेटाई घर हटाई वादीले चलन चलाई लिन पाउने, विवादको न.नं. १३ को ज.वि. ०-०-१-१३.१/४ प्रतिवादीहरू मनोज महारा चमार र विश्वनाथ महारा चमारको खिचोला मेटाई घर हटाई वादीले चलन चलाई पाउने, विवादको न.नं. १७, १८, १९, २० को ज.वि.

०-०-७-१४.१/४ मध्ये वादी दावीको हदसम्म पूर्वतर्फ ज.वि. ०-०-५ प्रतिवादीहरू माया महारा चमार र दया महारा चमारले गरेको खिचोला मेटाई घर हटाई वादीले चलन समेत चलाई लिन पाउने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट मिति २०६९/८/२४ मा भएको फैसला।

११. विवादित घरबासको जग्गा हामी पुनरावेदकहरूले हाल आएर अर्थात विपक्षीले भनेको मितिमा निर्माण गरेको नभई धेरै वर्ष अघिदेखि घर बनाई घरबास गरी आएको घर जग्गा हो। विपक्षीले भनेको मितिमा खिचोला गरेको भन्ने व्यहोरा बिल्कुलै झूटो र कपोलकल्पित छ। साबिकदेखि नै घरबास गरिआएको जग्गामा हाल आएर गरेको दावी मुलुकी ऐन, घर बनाउनेको ११ नं. समेतको हदम्याद नाघी दायर भएको फिराद खारेजभागी रहेको छ। हदम्याद तथा हकदैया जस्ता कानूनी प्रश्नहरू जुनसुकै तहबाट जहिलेसुकै पनि सर्वप्रथम निरोपण हुनुपर्ने विषय भएको अवस्थामा फिराद खारेज गर्नुपर्नेमा वादी दावी पुग्ने गरी भएको फैसला त्रुटिपूर्ण छ। विवादित जग्गा ऐलानी घरबासको जग्गा हो भन्ने तथ्यमा विवाद छैन। ऐलानी घरबासमा जो पहिलादेखि घरबास गरी आएको छ, सोही व्यक्तिको कायम हुने कुरामा पनि कुनै विवाद हुन सक्दैन। विपक्षी गोपाल प्रसाद यादवले २०६५ सालमा मात्र हकै नभएका निजका बाबु शिबु राउतबाट हा.ब. लिखत प्राप्त गरेको भनी दावी गरेको आधारमा हामीले परापूर्व देखि हकभोग गरिआएको घरबासबाट हामी विस्थापित हुने अवस्था कदापि हुन सक्दैन। हामीले साबिकदेखि नै कि.नं. २ को जग्गा नै मानी घर बनाई बसोबास गरी आएको र सो बाहेकको कि.नं.१ को जग्गा समेत चुल्हाई महारा एवम् राजिन्द्र महाराले निजहरूकी आमाको अपुताली हकको रूपमा परापूर्वदेखि हकभोग गरिआएको अवस्थामा हाल आएर विभिन्न दिशातर्फबाट खिचोला गरेको भनी ठहर गरेको फैसलामा प्रमाणको मूल्यांकन सम्बन्धी गम्भीर त्रुटि विद्यमान रहेको छ। वादीले सम्पूर्ण प्रतिवादीहरू उपर एकै मितिमा अर्थात २०६५/१२/१५ मा खिचोला गरी घर बनाएको भनी फिरादमा दावी लिएका छन्। एकै दिनमा सबै प्रतिवादीहरूले खिचोला गरी घर निर्माण कदापि सम्भव हुँदैन। कुन जग्गामा कुन प्रतिवादीले कुन मितिमा खिचोला गरी घर बनाउन कहिले शुरू गरी कहिले पुरा गरेका हुन् भन्ने कुरा फिराद दावीमा उल्लेख हुन सकेको छैन। जग्गा स्वभावैले ऐलानी घरबासको भएको र उक्त घरबास साबिक देखिकै रहे भएको

कारणले मात्र सर्भे नापीमा भोगवालाको जनिई नापी भएको हो। खाली जग्गा ऐलानी मिन्ही हुन नसक्ने हुनाले पनि वादी दावीको जग्गा साविकदेखिको ऐलानी घरबास हो भन्ने तथ्य स्थापित हुन्छ। साविकदेखिको ऐलानी घरबासमा हाल आएर खिचोला गरी घर निर्माण भएको भनी लिएको दावी झूठो प्रमाणित भएको छ। काल्पनिक फिराददावीको आधारमा हाम्रो साविकदेखिको घरबासमा विपक्षीको दावी पुग्ने गरी भएको फैसलामा अ.बं. १८४क र १८५ नं. तथा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३ र ५४ समेतको त्रुटि विद्यमान छ। अतः बारा जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला उल्टाई हामीलाई हराई पुनरावेदन अदालत हेटौडाबाट भएको मिति २०६९/०८/२४ को फैसला बदर गरी वादीको झूठा दावी नपुग्ने गरी न्याय इन्साफ दिलाई पाऊँ भन्ने व्यहोराको प्रतिवादीहरूले मिति २०७०/१/२४ मा यस अदालतमा दायर गरेको पुनरावेदनपत्र।

१२. २०२१ सालको सर्भे नापीमा बारा जिल्ला, सिहोर्वा गा.वि.स. वडा नं. ८ स्थित कि.नं. १ को जग्गाको फिल्डबुकको कैफियत महलमा यो जग्गा ऐलानी हो, नौतन बस्ने जनक महाराले २००० सालदेखि घरबास गरी बसी आएको छ भनी उल्लेख भएको देखिँदा सोतर्फ विवेचना नै नगरी पुनरावेदन अदालत हेटौडाबाट मिति २०६९/०८/२४ मा भएको फैसला फरक पर्न सक्ने देखिँदा मुलुकी ऐन, अ.बं. २०२ नं. को प्रयोजनार्थ प्रत्यर्थी झिकाई आएपछि पेश गर्नु भन्ने यस अदालतबाट मिति २०७५/३/८ मा भएको आदेश।

यस अदालतको ठहर:

१३. नियमबमोजिम पेसी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक/प्रतिवादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता श्री शम्भु थापा र विद्वान् अधिवक्ता श्री रामविलास राउतले वादी दावीको जग्गा पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले पहिलादेखि निरन्तर भोग गरिआएको जग्गा हो; पुनरावेदकहरू उक्त जग्गामा धेरै पहिलादेखि घर बनाई बसोबास गरिआएका छन्; जग्गामा वादीको हक नै नभएकोले प्रतिवादीहरूले खिचोला गरेको भनी दावी गर्न पाउने होइन; शुरु अदालतले फैसला गर्दा लिएका आधार प्रमाणहरू कानून अनुकूल छन्; पुनरावेदन अदालत हेटौडाको फैसला उल्टी हुनु पर्दछ भनी बहस जिकिर गर्नु भयो। प्रत्यर्थी वादीको तर्फबाट उपस्थित

विद्वान् अधिवक्ताद्वय श्री जगदेव चौधरी र श्री रामजी कोडरेनले वादी दावीको घरजग्गा जनक महाराले वादीका पिता शिवु राउतलाई २०३० सालमा विक्री गरी दिनु भएको र सो घरजग्गा वादीका पिताले वादीलाई हालैको बक्सपत्र गरी दिनु भएको हो; वादीको हक भोगमा सो जग्गा रहेकोमा बिवाद छैन; बारा जिल्ला अदालतबाट भै आएको नापनक्सा मुचुल्काबाट पनि नक्सामा झगडा जनिई आएको छ; झगडा भनी जनिएको घर जग्गा वादीको भन्ने प्रष्ट देखिएको हुँदा सोका आधारमा पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट भएको फैसला मिलेको हुँदा उक्त फैसला सदर कायम राखिनु पर्दछ भनी गर्नुभएको बहस जिकिर समेत सुनियो।

१४. अब यसमा वादी दावी बमोजिम खिचोला ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको फैसला मिलेको छ वा छैन? प्रतिवादीहरुको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो वा होइन? भन्ने प्रश्नमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।

१५. निर्णयतर्फ विचार गर्दा, यसै लगाउका ०६९-CI-१०५६ को राजिनामा लिखत बदर मुद्दा र ०७४-CI-११८५ को बक्सपत्र लिखत बदर मुद्दामा वादी दावी बमोजिम लिखत बदर हुने ठहर गरी भएको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको फैसला उल्टी भई शुरू बारा जिल्ला अदालतबाट वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्‍याएको फैसला सदर हुने ठहर गरी आज यसै इजलासबाट फैसला भएको छ। उक्त मुद्दाहरुमा फैसला गर्दा ग्रहण गरिएका समान आधार, कारण र प्रमाण समेतबाट प्रस्तुत जग्गा खिचोला मेटाई घर भत्काई हटाई चलन पाउँ भन्ने मुद्दामा समेत वादी गोपाल प्रसाद यादवको दावी पुग्न सक्ने देखिएन। प्रतिवादीहरुले खिचोला गरेको भनी ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०६९/८/२४ को फैसला त्रुटिपूर्ण देखिएकाले सो फैसला उल्टी भई वादीको फिराद दावी पुग्न नसक्ने ठहर गरेको शुरू बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७/११/९ मा भएको फैसला सदर हुने ठहर्छ। अरु तपसिल बमोजिम गर्नु:

तपसिल:

१. माथि ठहरखण्डमा लेखिएबमोजिम वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहरेकाले पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको फैसला बमोजिम खिचोला मेटाई चलन चलाई दिन परेन। सो सम्बन्धी लगत कट्टा गर्नु भनी बारा जिल्ला अदालतमा लेखी पठाई दिनु।

२. पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले यस अदालतमा पुनरावेदन गर्दा दाखिला गरेको कोर्ट फी (अदालती शुल्क) रु.३१८/- प्रत्यर्थी वादीबाट भराई पाउने हुँदा मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४ को दफा ८३(७) बमोजिम उक्त अदालती शुल्क प्रत्यर्थी वादीबाट भराई पाउँ भनी प्रतिवादीहरूको दरखास्त परेमा नियमानुसार गरी भराई दिनु भनी बारा जिल्ला अदालतमा लेखी पठाइ दिनु।
३. फैसलाको विद्युतीय प्रति यस अदालतको विद्युतीय प्रणालीमा प्रविष्ट गरी, मुद्दा दायरीको लगत कट्टा गरी, मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु:

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- केशव पराजुली

कम्प्युटर अपरेटर:- कृष्ण गिरी

इति सम्बत् २०८० साल असोज ९ गते रोज ३ शुभम् ..... ।